

Prawnokarna ochrona symboli państwowych

Criminal Law protection of state symbols

Streszczenie

Prawnokarna ochrona symboli państwowych jest ważna dla ich właściwego traktowania. Symbole państwowe służą integracji społeczeństwa z państwem, wyodrębniają państwo na tle innych państw, są istotnym elementem wychowania patriotycznego. Podstawą prawną ich istnienia jest art. 28 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, zgodnie z którym symbolami państwowymi są godło, barwy i hymn. Szczegółowe kwestie dotyczące ich reguluje ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych. Dopelnieniem tych regulacji jest art. 137 § 1 i 2 Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r. typizujący przestępstwo publicznego znieważania, niszczenia, uszkodzenia lub usuwania godła, sztandaru, chorągwi, bandery, flagi lub innego znaku państwowego, tak polskiego, jak i innego państwa. Ważny jest także art. 49 § 2 Kodeksu wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r. penalizujący naruszenie przepisów o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej. Prawnokarna ochrona w tym zakresie co do istoty jest ukształtowana prawidłowo, choć powinna ona obejmować także symbole państw obcych, niezależnie od tego, przez kogo są one eksponowane, a pewne niejasności dotyczą także prawnokarnej ochrony polskiego hymnu.

Symbole państwowe są ważnym elementem tożsamości każdego państwa i jego obywateli. Stanowią one bowiem łącznik pomiędzy obywatelami a państwem, co służy ich integracji¹. Symbole te umacniają więź pomiędzy ludźmi, którzy faktycznie i emocjonalnie związani są z państwem, wyróżniają one to państwo spośród innych państw, są elementem postawy patriotycznej dorosłych obywateli i służą wychowaniu w jej duchu młodego pokolenia. Mają one istotne znaczenie na co dzień, a tym bardziej w chwilach ważnych w

¹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 196.

życiu narodu i państwa, zarówno tych radosnych, jak i tragicznych. Ich „katalog”, szczegółowe przymioty, jak również zasady zachowania się wobec nich oraz standard ich ochrony określają przepisy prawne.

Podstawowe znaczenie w tym zakresie ma art. 28 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.², który stanowi, że: „1. Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest wizerunek orła białego w koronie w czerwonym polu. 2. Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony. 3. Hymnem Rzeczypospolitej Polskiej jest Mazurek Dąbrowskiego. 4. Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej. 5. Szczegóły dotyczące godła, barw i hymnu określa ustawa”. Ustawą tą jest ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych³. W art. 1 stanowi ona, że: „1. Orzeł biały, biało-czerwone barwy i »Mazurek Dąbrowskiego« są symbolami Rzeczypospolitej Polskiej. 2. Otaczanie tych symboli czcią i szacunkiem jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej oraz wszystkich organów państwowych, instytucji i organizacji. 3. Symbole Rzeczypospolitej Polskiej pozostają pod szczególną ochroną prawa, przewidzianą w odrębnych przepisach”. W kolejnych artykułach tego aktu prawnego ustawodawca sprecyzował poszczególne kwestie dotyczące wyglądu godła, barw narodowych, flagi oraz słów i melodii hymnu, jak też kwestie dotyczące pieczęci państwowych, a także wskazał, kto i w jakich okolicznościach może ich używać oraz jak należy się wobec nich zachowywać. Jeżeli zaś chodzi o ową szczególną ochronę prawną, przewidzianą w odrębnych przepisach, to jest nią ochrona zapewniana przez przepisy prawa karnego w jego szerokim rozumieniu, gdyż zarówno przez przepisy prawa karnego *sensu stricte*, jak i przez przepisy prawa wykroczeń, a więc prawo karne *sensu largo*.

Prawnokarną ochronę symboli państwowych przewiduje art. 137 § 1 i 2 Kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997 r.⁴ oraz art. 49 § 2 Kodeksu wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r.⁵ Zgodnie z art. 137 § 1 k.k. „kto publicznie znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa godło, sztandar, chorągiew, banderę, flagę lub inny znak państwowy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”, zaś § 2 tego artykułu stanowi, że „tej samej karze podlega, kto na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa godło, sztandar, chorągiew, banderę, flagę lub inny znak państwa obcego,

² Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.

³ T.j. Dz.U. z 2005 r. Nr 235, poz. 2000, z późn. zm.

⁴ Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.

⁵ T.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 482, z późn. zm.

wystawione publicznie przez przedstawicielstwo tego państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy”. Z kolei art. 49 § 2 k.w. stanowi, że „kto narusza przepisy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze aresztu albo grzywny”. Ten swoisty dualizm prawnokarnej ochrony, jak też brak odrębnych odniesień doktryny prawa karnego co do niej oraz ważność zagadnienia zdają się uprawniać do poświęcenia mu odrębnego opracowania zawierającego uwagi *de lege lata* oraz wnioski *de lege ferenda*.

Warto przy tym wskazać, że prawnokarna ochrona symboli państwowych nie stanowi w polskim ustawodawstwie *novum*, były one bowiem chronione już w Kodeksie karnym z dnia 11 lipca 1932 r.⁶, który w art. 153 przewidywał odpowiedzialność karną za znieważenie godła, chorągwi, bandery, sztandaru lub innego znaku państwowego albo publiczne usuwanie lub uszkodzanie takiego znaku. Symbole państwowe podlegały także ochronie na podstawie art. 112 tego aktu prawnego, który stanowił, że odpowiedzialności karnej podlegał ten, kto na obszarze państwa polskiego znieważał, uszkodzał lub usuwał godło, chorągiew lub banderę państwa obcego wystawionego publicznie przez jego przedstawicielstwo. Z kolei Kodeks karny z dnia 19 kwietnia 1969 r.⁷ w art. 284 penalizował czyn polegający na znieważeniu, uszkodzeniu lub usuwaniu wystawionego publicznie polskiego godła, sztandaru, chorągwi, flagi, bandery lub innego znaku państwowego lub znaku państwa sprzymierzonego albo symbolu międzynarodowego ruchu robotniczego.

Przedstawiciele nauki prawa karnego różnie pojmują przedmiot ochrony art. 137 § 1 i 2 k.k. Zdaniem J. Wojciechowskiej jest nim ochrona obcych i państwowych symboli, a także ochrona uczuć osób żywiących szacunek do tych symboli⁸. Według M. Budyn-Kulik szczególnym przedmiotem jego ochrony jest kult symboli narodowych, a ubocznym poczucie godności obywateli⁹. A. Michalska-Warias z kolei uważa, że przedmiotem ochrony przepisu art. 137 § 1 k.k. są interesy Rzeczypospolitej Polskiej związane z poszanowaniem symboli państwowych, zaś art. 137 § 2 k.k. chroni dobre stosunki międzynarodowe Polski, gdyż z powodu braku poszanowania symboli państwowych obcego kraju na terytorium

⁶ Dz.U. 1932 r. Nr 60, poz. 571, z późn. zm.

⁷ Dz.U. 1969 r. Nr 13, poz. 94, z późn. zm.

⁸ M. Fleming, J. Wojciechowska, *Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział VI, XVII, XVIII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 161.

⁹ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 325.

Rzeczypospolitej Polskiej może dojść do naruszenia relacji pomiędzy państwami¹⁰. R.A. Stefański wyróżnia główny przedmiot ochrony, którym jest nienaruszalność symboli państwowych, oraz dodatkowy przedmiot ochrony, którym są uczucia osób związanych z tymi symbolami¹¹. Zdaniem P. Kardasa przedmiotowy przepis przede wszystkim zapewnia ochronę interesów Rzeczypospolitej Polskiej – w perspektywie poszanowania symboli państwowych, a także chroni on uczucia osób, które szanują symbole państwowe. Natomiast w przypadku art. 137 § 2 k.k. dodatkowo ochronie podlegają stosunki międzynarodowe¹². K. Wiak także zwraca uwagę na ochronę interesów Rzeczypospolitej Polskiej w aspekcie poszanowania symboli polskich i obcych¹³. Podobny pogląd reprezentuje J. Kulesza, którego zdaniem rodzajowym przedmiotem ochrony jest tu ochrona Rzeczypospolitej Polskiej, a do indywidualnych przedmiotów ochrony zaliczać należy godność oraz szacunek okazywany państwu¹⁴.

W kwestii przedmiotu ochrony analizowanego przepisu wypowiedziała się także judykatura. Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z dnia 29 października 2008 r. wskazał, że art. 137 § 1 k.k. przyznaje ochronę interesom Rzeczypospolitej Polskiej związanym z poszanowaniem symboli państwowych, chroniąc jednocześnie uczucia osób żywiących szacunek dla tych znaków¹⁵. Aprobatę wobec wymienionego orzeczenia wyraża N. Kłaczyńska, która jednocześnie zauważa, że sprawca musi co najmniej godzić się na to, że skutek jego działania będzie miał charakter publiczny¹⁶. Ze stanowiskiem tego sądu nie zgadza się natomiast J. Kulesza, według którego przedmiot ochrony, jakim, zdaniem sądu, jest ochrona interesów Rzeczypospolitej Polskiej, jest sformułowaniem zbyt ogólnikowym i niejasnym. Z kolei drugi element ochrony, czyli uczucia osób przywiązanych do symboli państwowych, według J. Kuleszy jest niezgodny ze sposobem kryminalizacji przedmiotowego

¹⁰ T. Bojarski (red.), A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 315.

¹¹ R.A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część szczególna*, Warszawa 2009, s. 76.

¹² A. Barczak-Oplustil, M. Bielski, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, P. Kardas, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz do art. 117–277 k.k.*, Warszawa 2013, s. 191.

¹³ F. Cieply, M. Gałazka, A. Grześkowiak (red.), S. Hyps, D. Szeleszczuk, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 727.

¹⁴ M. Budyn-Kulik, R. Citowicz, J. Długosz, D. Drózd, E. Hryniewicz, S. Hyps, W. Janyga, M. Królikowski, J. Kulesza, M. Kulik, P. Nalewajko, P. Petasz, A. Sakowicz, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, Warszawa 2014, s. 122.

¹⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 października 2008 r., sygn. II AKz 777/08, LEX nr 477769.

¹⁶ J. Giezek (red.), D. Gruszecka, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 103.

artykułu. Autor ten uważa także, że art. 137 § 1 i 2 k.k. chroni tylko symbole, a nie Rzeczpospolitą Polską, gdyż ona podlega ochronie na podstawie art. 133 k.k.¹⁷

Uznając wszystkie wskazane powyżej przedmioty ochrony art. 137 § 1 i 2 k.k. za słuszne i ważne, przyjąć należy, że rodzajowym przedmiotem takiej ochrony jest Rzeczpospolita Polska w szerokim tego słowa znaczeniu, jak również jej interesy. O tym bowiem, co jest rodzajowym przedmiotem ochrony, przesądza umiejscowienie przepisu w danym rozdziale Kodeksu karnego, a analizowany artykuł zamieszczony jest w rozdziale XVII tego aktu prawnego, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej”. Natomiast indywidualnym przedmiotem ochrony są tu poszczególne symbole państwowe – tak naszego kraju, jak i państw obcych. Są nim także uczucia osób przywiązujących wagę do takich symboli.

Przedmiotem czynności wykonawczej są tu godło, sztandar, bandera, chorągiew, flaga lub inny znak państwowy. O ile nie ma wątpliwości co do rozumienia tych pojęć, a w konsekwencji zakresu stosowania co do nich art. 137 § 1 i 2 k.k., to pewne rozbieżności interpretacyjne związane są z ochroną hymnu państwowego, o którym przepisy te nie wspominają. Zdaniem A. Marka, gdy chodzi o znieważenie hymnu państwowego, to jego penalizacja jest możliwa na podstawie art. 133 k.k., a nie omawianego przepisu, w którym hymnu nie wymieniono, lecz ograniczono się do wskazania jedynie tych symboli państwowych, które mają substrat materialny¹⁸. Analogiczny pogląd w tym zakresie reprezentuje K. Wiak¹⁹. J. Kulesza z kolei hymn państwowy zalicza do „innych znaków państwowych”, o których stanowi art. 137 § 1 i 2 k.k.²⁰ Pojęcie „znak” rozumie się między innymi jako umowną funkcję informacyjną, przekazanie pewnych umownych treści, jest on więc oznaczeniem czegoś, wyobrażeniem, przedstawieniem graficznym, literowym, polega też na ruchu ręką lub głową²¹. „Znak” ma więc postać materialną, a zatem hymn państwowy ze względu na swój niematerialny charakter nie stanowi znaku państwowego w rozumieniu art. 137 § 1 i 2 k.k., co oznacza, że nie podlega on ochronie na podstawie tego przepisu. Nie sposób także uznać, tak jak widział to A. Marek, a obecnie czyni to K. Wiak, że hymn państwowy podlega ochronie przed znieważeniem na podstawie art. 133 k.k. Przepis ten

¹⁷ M. Budyn-Kulik, R. Citowicz, J. Długosz, D. Dróżdź, E. Hryniewicz, S. Hypś, W. Janyga, M. Królikowski, J. Kulesza, M. Kulik, P. Nalewajko, P. Petasz, A. Sakowicz, *Kodeks karny*, op. cit., s. 122.

¹⁸ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 354.

¹⁹ F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak (red.), S. Hypś, D. Szeleszczuk, K. Wiak (red.), *Kodeks karny*, op. cit., s. 728.

²⁰ M. Budyn-Kulik, R. Citowicz, J. Długosz, D. Dróżdź, E. Hryniewicz, S. Hypś, W. Janyga, M. Królikowski, J. Kulesza, M. Kulik, P. Nalewajko, P. Petasz, A. Sakowicz, *Kodeks karny*, op. cit., s. 124.

²¹ *Mały Słownik Języka Polskiego PWN*, red. E. Sobol, Warszawa 1996, s. 1161.

bowiem chroni godność Narodu i państwa polskiego, a więc inne dobra aniżeli hymn jako taki. Nie każde zachowanie, którego istotą jest nieprawidłowe wykonanie hymnu, wykorzystanie jego słów lub melodii, albo obu jednocześnie, znieważa Naród lub Rzeczpospolitą Polską. Rozumiejąc intencje tak A. Marka, jak i K. Wiaka, wydaje się, że ich interpretacja jest przejawem *interpretatio extensiva*. W konsekwencji przyjęć należy, że hymn państwowy chroniony jest jedynie na podstawie art. 49 § 2 k.w., co jest ochroną niewystarczającą. Powinien być on, jako jeden z symboli państwowych, na równi z innymi takimi symbolami chroniony w ramach art. 137 § i 2 k.k.

Ustawodawca przewidział cztery formy czynności wykonawczej wyczerpujące znamiona analizowanego przestępstwa, a mianowicie publiczne znieważenie, niszczenie, uszkodzenie oraz usuwanie. R. Góral słusznie zwraca uwagę, że koniecznym warunkiem dla przyjęcia karalności jest działanie publiczne skierowane przeciwko przedmiotom czynności wykonawczej. W rezultacie sprawca musi działać w miejscu ogólnodostępnym lub w sposób widoczny dla nieograniczonej lub większej liczby osób²². Zatem działanie skierowane przeciwko symbolom państwowym w innym miejscu, jakim jest na przykład mieszkanie, w którym sprawca przebywał sam lub z drugą osobą, nie wyczerpuje znamion tego przestępstwa.

Według S. Hoca znieważeniem będzie zademonstrowanie w jakikolwiek sposób lekceważenia dla przedmiotu²³. Autor ten jednocześnie zauważa, że art. 137 § 1 i 2 k.k. penalizuje jedynie takie zachowania, których elementem koniecznym jest intencja znieważenia, a zatem zdjęcie flagi państwowej z obcego budynku i umieszczenie jej na własnym dla zaoszczędzenia wydatku czy kradzież sztandaru, flagi bądź bandery z zamiarem ich sprzedaży nie wyczerpują znamion tego przestępstwa²⁴. Słusznie zatem J. Kulesza jako przykłady znieważenia podaje obrzucenie, oblanie, oplucie i inne czynności zawierające w sobie intencjonalny ładunek tożsamy ze zniewagą słowem lub rysunkiem²⁵. Potwierdza to wskazane powyżej postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach, który powołując się na stanowisko przedstawicieli doktryny prawa karnego, interpretujących znieważenie jako działanie intencjonalne, mające na celu wyrażenie lekceważenia dla polskich symboli państwowych, przyjął, że znieważenie to zachowanie, które według zdeterminowanych

²² R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 258.

²³ O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 2002/2003, s. 78.

²⁴ S. Hoc, *O prawnokarnej ochronie*, op. cit., s. 26.

²⁵ M. Budyn-Kulik, R. Citowicz, J. Długosz, D. Dróżdź, E. Hryniewicz, S. Hypś, W. Janyga, M. Królikowski, J. Kulesza, M. Kulik, P. Nalewajko, P. Petasz, A. Sakowicz, *Kodeks karny*, op. cit., s. 123.

kulturowo i powszechnie przyjętych ocen społecznych stanowi wyraz pogardy, ośmieszenia czy uwłaczania wskazanej w art. 137 § 1 k.k. symbolice państwowej, dyskredytujące w zamierzeniu sprawcy określone wartości związane z trwałością państwa, jako pewnej organizacji. Przykładowo do takich zachowań zaliczyć należy szydzenie, podeptanie czy też oplucie flagi państwowej. Skoro zatem oskarżeni, śpiewając w stanie nietrzeźwości „Polska, Biało-Czerwoni”, dawali wyraz utożsamiania się z państwem polskim, nie sposób – mimo krytycznej oceny ich zachowania – uznać, że jednocześnie ich intencją było znieważenie polskich barw narodowych, nawet wtedy, gdy upuszczali na ziemię polską flagę bądź też ciągnęli ją po ziemi. Brak jest bowiem niebudzących wątpliwości podstaw do przyjęcia, że w takiej formie chcieli oni wyrazić pogardę dla flagi państwowej oraz że to stanowiło motywację ich działania²⁶.

Niszczenie, jak wskazuje R. Góral, to pełniejsza postać uszkodzenia, która powoduje unicestwienie rzeczy²⁷. Sposobem zniszczenia i uszkodzenia symbolu państwowego, w szczególności godła lub flagi, może być podpalenie, podarcie, obrzucenie błotem czy też oblanie farbą. Natomiast przykładem usunięcia takiego symbolu będzie zerwanie flagi z masztu lub usunięcie godła zamieszczonego w instytucji publicznej. Potwierdza to wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 września 2008 r., w którym sąd uznał, że usunięcie przez sprawcę w środku nocy flagi państwowej wywieszanej na budynku przy rynku, a więc w miejscu publicznym, i wyrzucenie jej następnie na konar drzewa stanowi przestępstwo z art. 137 § 1 k.k. Sąd wyraził pogląd, że brak flagi we właściwym miejscu w dniu święta państwowego mógł być w czasie zdarzenia, jak też w okresie późniejszym, spostrzeżony przez nieograniczoną liczbę osób²⁸.

Znieważenie symbolu państwowego stanowi przestępstwo formalne, co oznacza, że dla przyjęcia klasyfikacji prawnej czynu nie jest konieczne wystąpienie określonego skutku. Natomiast niszczenie, uszkodzanie oraz usuwanie takich symboli stanowi przestępstwo materialne²⁹, co oznacza konieczność wystąpienia skutku, a więc pewnej zmiany w świecie zewnętrznym, na przykład w postaci spalenia flagi, jej podarcia czy też zniszczenia godła państwowego.

²⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 października 2008 r., sygn. II AKz 777/08, LEX nr 477769.

²⁷ R. Góral, *Kodeks karny*, op. cit., s. 258.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 30 września 2008 r., sygn. II Aka 282/08, LEX nr 477637.

²⁹ T. Bojarski (red.), A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, *Kodeks karny*, op. cit., s. 315.

Artykuł 137 § 2 k.k. przewiduje penalizację czynu zabronionego polegającego na znieważeniu, niszczeniu, uszkodzeniu lub usuwaniu godła, sztandaru, chorągwi, bandery, flagi lub innego znaku państwa obcego, wystawionego publicznie przez przedstawicielstwo tego państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sprawca poniesie odpowiedzialność, jeżeli znak państwowy został wystawiony przez wymienione podmioty. Dodatkowo będzie miało miejsce wystawienie publiczne, gdy umieszczony zostanie owy znak w miejscu publicznym lub w miejscu dostępnym dla większej lub nieokreślonej liczby osób³⁰. Podkreślić należy, że wśród przesłanek zawartych w art. 137 § 2 k.k. nie ma wymogu, by sprawca wypełnił znamiona czynu zabronionego publicznie³¹, gdyż ustawodawca określił jako miejsce jego popełnienia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ważne jest to, że ochrona ta ma zastosowanie na zasadzie wzajemności, to jest wówczas, gdy państwo obce zapewnia wzajemność, o czym stanowi art. 138 § 1 k.k.

Skutkiem aktualnego sformułowania art. 137 § 2 k.k. jest brak prawnokarnej ochrony przed wszystkimi zamachami na symbole państwowe państw obcych, gdyż ochronie takiej podlegają jedynie te symbole, które zostały wystawione publicznie przez przedstawicielstwo innego państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy. Penalizacja nie obejmuje zatem zachowań skierowanych przeciwko takim symbolom, które nie zostały wystawione przez te organy, jak też nie obejmuje przedmiotowych czynów, gdy symbole zostały wystawione przez przedstawicielstwo państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy, gdy państwo to nie zapewnia wzajemności. Przykładowo, gdyby kibice zagranicznej reprezentacji sportowej mieli na meczu rozgrywanym w Polsce flagę swojego państwa, a polski pseudokibic flagę taką wyrwałby im z rąk i podeptał ją, to nawet gdyby państwo to zapewniało wzajemność w zakresie prawnokarnej ochrony symboli państwowych, czyn taki nie wyczerpywałby znamion analizowanego przestępstwa. Jest to istotny niedostatek prawnokarnej ochrony w przedmiotowym zakresie, co skłaniać musi do wniosku o potrzebie rozszerzenia tej ochrony na wszystkie symbole państw obcych, niezależnie od tego, kto je wystawił na widok publiczny.

Niedostatek taki istnieje także w zakresie ochrony symboli organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem, gdyż *de lege lata* art. 137 § 2 k.k. nic o

³⁰ M. Budyn-Kulik, R. Citowicz, J. Długosz, D. Dróżdź, E. Hryniewicz, S. Hypś, W. Janyga, M. Królikowski, J. Kulesza, M. Kulik, P. Nalewajko, P. Petasz, A. Sakowicz, *Kodeks karny*, op. cit., s. 124.

³¹ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 326.

takiej ochronie nie mówi. W konsekwencji sprawca, który na przykład na rynku miejskim podpaliłby flagę Unii Europejskiej, nie poniósłby odpowiedzialności karnej na podstawie przedmiotowego przepisu. Flaga Unii Europejskiej stanowi przecież ważny symbol i wymaga, tak samo jak flaga Polski czy innego kraju, szczególnej ochrony, w tym ochrony prawnokarnej. W związku z tym należy postulować zmianę przedmiotowego przepisu tak, aby penalizacji podlegało również publiczne znieważenie, niszczenie, uszkodzenie lub usuwanie symbolu organizacji międzynarodowej, której Polska jest członkiem.

W dniu 5 maja 2014 r. wpłynął do Sejmu poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, dotyczący penalizacji czynu zabronionego polegającego na publicznym znieważeniu, niszczeniu, uszkodzeniu lub usunięciu flagi Unii Europejskiej (druk nr 2534)³². Projekt ten przewidywał dodanie do art. 137 k.k. paragrafu 1a w brzmieniu: „Kto publicznie znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa flagę Unii Europejskiej, podlega karze grzywny, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”. Jednak stanowisko rządu wobec tego projektu było negatywne, ponieważ w Unii Europejskiej brakuje regulacji prawnych, które stanowiłyby podstawę do zagwarantowania w polskim prawie ochrony flagi Unii Europejskiej. Regulacja taka znajdowała się wprawdzie w projekcie Traktatu Konstytucyjnego, jednak nie wszedł on w życie. Dodatkowo wskazano, że propozycja wprowadzenia nowej jednostki redakcyjnej penalizuje szersze możliwości popełnienia przez sprawcę przestępstwa, co jest sprzeczne z proporcjonalną ochroną, adekwatną do wagi praw i wolności chronionych konstytucyjnie. Jako argument przeciwko przedmiotowej nowelizacji podniesiono, że brakuje regulacji zapewniających ochronę flagi innych organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem³³.

Ostatni argument nie jest trafiony, gdyż na mocy dekretu z dnia 26 kwietnia 1949 r. o ochronie godła i nazwy Światowej Organizacji Zdrowia³⁴ prawo do używania godła, nazwy lub skrótu nazwy Światowej Organizacji Zdrowia służy wyłącznie tej Organizacji oraz osobom fizycznym i prawnym upoważnionym do tego przez jej dyrektora, a w konsekwencji, gdy sprawca używa tych symboli w sposób nieuprawniony, podlega karze grzywny do 2500 zł lub aresztu do 3 miesięcy albo obu tym karom łącznie. Z kolei ustawa z dnia 16 listopada 1964 roku o Polskim Czerwonym Krzyżu³⁵ penalizuje używanie godeł, znaków lub nazw tej

³² <<http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2534>>.

³³ Stanowisko Rządu do druku nr 2534 <<http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?documentId=CA10C752CDDC9395C1257D5B0027D385>>.

³⁴ Dz.U. 1949 r. Nr 25, poz. 185.

³⁵ Dz.U. 1964 r. Nr 41, poz. 276.

organizacji wbrew przepisom ustawy, za co grozi kara grzywny do 2500 zł. Wskazuje to na to, że na gruncie prawa polskiego jest zapewniana ochrona symboli organizacji międzynarodowych, co powinno być argumentem za objęciem taką ochroną także symboli Unii Europejskiej, ale także symboli innych organizacji, do których należymy, jak choćby NATO. Poszanowanie ich symboli, tak samo jak szacunek dla symboli innych państw, stanowi istotny element uznania ich jako podmiotów wzajemnych relacji, czego konsekwencją byłby nie tylko dobry obraz naszego kraju na arenie międzynarodowej, ale także brak niepotrzebnych nieporozumień, które brać się mogą z niedostatku prawnokarnej ochrony symboli państwowych i organizacji międzynarodowych.

Oba typy przestępstwa uregulowane w art. 137 § 1 i 2 k.k. muszą być popełnione umyślnie, gdyż sprawca musi mieć świadomość tego, że naruszając znak lub symbol państwowy, godzi w Rzeczpospolitą Polską lub inne państwo. A. Marek zwracał uwagę, że zachowanie sprawcy dokonującego znieważenia znaków państwowych musi charakteryzować się konkretnym celem, nie ma on dążyć do wyrządzenia na przykład szkody materialnej w postaci kradzieży flagi, lecz jego intencją jest jej znieważenie³⁶. Według N. Kłaczyńskiej może zdarzyć się tak, że pewne zachowania osób oceniane na podstawie kryteriów przedmiotowych mogą być utożsamiane z brakiem szacunku wobec symboli państwowych, ale nie będą one stanowiły przestępstwa znieważenia symboli państwowych, ponieważ na płaszczyźnie podmiotowej brakuje zamiaru znieważenia³⁷. Zasadnie zatem podkreśla R. Góral, że odpowiedzialność karną powinny ponosić tylko i wyłącznie osoby, którym towarzyszy brak uczuć do osób żywiących szacunek do znaków lub symboli państwowych³⁸, co w praktyce może być jednak trudne do udowodnienia lub budzić kontrowersje.

Na szczególną uwagę w tym kontekście zasługuje wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2013 r. dotyczący sprawy z 2008 r., w której podczas programu telewizyjnego, zaproszeni goście, sprowokowani przez prowadzącego audycję, wsadzili miniaturowe flagi polskie w atrapę psich odchodów jako znak sprzeciwu wobec zanieczyszczania polskich miast psimi odchodami. Audycja ta nie była emitowana na żywo, a przed jej emisją nadawca miał możliwość zapoznania się z jej treścią, co zresztą uczynił. Zamiarem autora programu i pozostałych uczestników, a także nadawcy, nie było znieważenie flagi narodowej i związanych z nią uczuć patriotycznych, lecz dyskusja nad obecnym sposobem

³⁶ A. Marek, *Kodeks karny*, op. cit., s. 354.

³⁷ J. Giezek (red.), D. Gruszecka, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 104–105.

³⁸ R. Góral, *Kodeks karny*, op. cit., s. 258.

wykorzystywania symboli narodowych. W ocenie sądu okręgowego w programie tym nie doszło do znieważenia flagi narodowej, ponieważ działanie zaproszonych do programu gości, polegające na wetknięciu miniaturowej flagi w imitację psich odchodów, nie było działaniem ukierunkowanym na zdeprecjonowanie flagi i chociaż użycie symboli narodowych w takim kontekście budzi niesmak, zachowania takiego nie można kwalifikować jako znieważenia w rozumieniu art. 137 § 1 k.k., gdyż celem tego zachowania nie było naruszenie rangi symbolu narodowego. Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji zaskarżył wyrok sądu okręgowego, w rezultacie czego Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił wyrok sądu pierwszej instancji. Sąd Najwyższy potwierdził wykładnię dokonaną przez sąd drugiej instancji i nadawca audycji zapłacił karę pieniężną³⁹. Sprawa ta i jej rozstrzygnięcie mają istotne znaczenie dla interpretacji standardu prawnego ochrony symboli państwowych, w tym ich ochrony prawnokarnej.

De lege lata jej zakres wyznacza także wspomniany powyżej art. 49 § 2 k.w., który przewiduje karę aresztu lub grzywny za naruszenie przepisów o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej. Jak wskazuje T. Bojarski, przedmiotem jego ochrony jest autorytet państwa naruszony przez nieposzanowanie symboli⁴⁰. Natomiast zdaniem M. Bojarskiego celem wprowadzenia tego artykułu jest zapewnienie prawidłowego używania symboli Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹.

Pod pojęciem naruszenia, którym posługuje się ustawodawca w przedmiotowym przepisie, B. Kurzępa rozumie nieprzestrzeganie, uchybienie, złamanie, pogwałcenie lub niedotrzymanie⁴². W rezultacie słusznie wskazuje T. Bojarski, że czyny te mogą polegać chociażby na niedopatrzeniu ustanowionych warunków wykonania i używania tych znaków⁴³. W. Jankowski jako przykład niezastosowania norm ustawy o godle i barwach Rzeczypospolitej Polskiej podaje umieszczenie godła w innych pomieszczeniach niż te do tego wyznaczone, czy chociażby naruszenie obowiązku podniesienia flagi państwowej na maszt przez organy lub instytucje, jak też niewykonanie zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o opuszczeniu flagi do połowy masztu na znak żałoby narodowej. Autor ten wskazuje, że wykroczenie to może być popełnione w trakcie odtwarzania hymnu państwowego podczas różnych uroczystości, kiedy np. osoby w nich uczestniczące nie

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2013 roku, sygn. III SK 42/12, LEX nr 1541164.

⁴⁰ T. Bojarski (red.), A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Warias, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 123.

⁴¹ M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 358.

⁴² B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 207.

⁴³ T. Bojarski, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2012, s. 137.

zachowują się w odpowiedni sposób, gdy nie będą stały w pozie wyrażającej szacunek albo gdy mężczyźni nie ściągną z głów nakryć⁴⁴. Natomiast P. Kozłowska-Kalisz jako przykład wykroczenia z art. 49 § 2 k.w. wskazuje okazywanie brak szacunku wobec hymnu przez poczty sztandarowe poprzez brak ich pochylenia, czy umieszczanie symboli państwowych na przedmiotach przeznaczonych do obrotu handlowego⁴⁵. Wykroczeniem będzie także umieszczenie godła na stroju sportowym innym niż strój reprezentacji olimpijskiej czy paraolimpijskiej, jak na przykład drużyny podwórkowej czy szkolnej, które nie mogą ich używać. Zdaniem M. Bojarskiego wykroczeniem nie będzie nieumieszczenie flagi państwowej podczas świąt lub uroczystości państwowych, gdyż nie stanowi to obowiązku prawnego, lecz jedynie może być traktowane jako obowiązek obywatelski, którego niedopełnienie nie rodzi konsekwencji prawnych⁴⁶.

Jako wykroczenie z art. 49 § 2 k.w. należałoby potraktować eksponowanie flagi państwowej w miejscach do tego nieprzeznaczonych, na przykład na prywatnej posesji, przez cały rok. Jak bowiem stanowi art. 5 ust. 2 ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych: „każdy ma prawo używać barw Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności w celu podkreślenia znaczenia uroczystości, świąt lub innych wydarzeń”, co uprawnia jedynie do eksponowania flagi państwowej przez kilka czy kilkanaście dni w roku, a nie przez cały czas. Przykładem takim może być także nieopuszczenie flagi do połowy masztu w czasie żałoby narodowej ogłoszonej przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Słusznie podkreśla W. Kotowski, że wykroczenie to może być popełnione umyślnie lub nieumyślnie⁴⁷. Ma ono charakter formalny, a zatem dla poniesienia odpowiedzialności za ten czyn wystarczające jest niezachowanie się zgodnie z dyspozycją zawartą w wymienionej powyżej ustawie, bez konieczności zaistnienia jakichkolwiek skutków.

Podsumowując, stwierdzić trzeba, że art. 137 § 1 i 2 k.k. chroni symbole państwowe Polski i innych państw, pod warunkiem że państwa te zapewniają wzajemność – przed ich znieważaniem, niszczeniem, uszkodzaniem i usuwaniem. Natomiast art. 49 § 2 k.w. zapewnia taką ochronę jedynie symboli polskich, a czyni to w przypadku innych naruszeń, to jest niewyczerpujących znamienia znieważenia, niszczenia, uszkodzenia i usuwania. Prawnokarna

⁴⁴ T. Grzegorzczak (red.), W. Jankowski, M. Zbrojewska, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 188–189.

⁴⁵ M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 174.

⁴⁶ M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 361.

⁴⁷ W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 389.

ochrona w tym zakresie nie jest jednak pełna, w konsekwencji *de lege ferenda* postulować należy jej rozszerzenie na ochronę przed znieważeniem hymnu, jak też rozszerzenie ochrony symboli innych państw, niezależnie od tego, kto publicznie je eksponuje, oraz ochronę symboli organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem. Szanując zasadę subsydiarności prawa karnego, przyjmować należy, że akurat w tym zakresie lepiej jest chronić więcej aniżeli mniej, co odpowiadałoby polskim interesom w relacjach z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, jak też czyniłoby zadość społecznemu poczuciu w tym zakresie, gdyż każdy przeciętny obywatel chce ich jak najszerszego poszanowania, a miarą przeciętnego obywatela mierzyć trzeba standard ochrony symboli państwowych, w tym ochrony prawnokarnej.

Abstract

Criminal Law protection of state symbols is important for their proper treatment. National symbols are the integration of society with the state, the State extract compared to other countries, are an important part of patriotic education. The legal basis for their existence is art. 28 of the Polish Constitution of 2 April 1997, while the specific issues relating to them regulated by the Act of 31 January 1980. Coat Colors and Anthem of the Republic of Polish and State Seals. Complementing these regulations is an offense under Art. 137 § 1 and 2 of the Penal Code of 6 June 1997., Which allowed the one who publicly insults, destroys, damages or removes emblem, banner, flag, flag, flag or other sign of the state., As Polish and other country. Art is also important. 49 § Code offenses of 20 May 1971. Penalizing infringement Coat Colors and Anthem of the Polish Republic.